

SEKSUALNO NASILJE: MITOVI, STEREOTIPI I PRAVNI SUSTAV*

Bez namjere da se stvari trivijaliziraju, Ivanu Radačić, autoricu knjige *Seksualno nasilje*, može se nazvati mladom akademskom zvijezdom. Promocija njezine studije, kojom se ovaj prikaz bavi, bila je razmjerno snažno medijski popraćena. Povodom njezina objavljivanja, autorica se pojavila u dnevnom tisku u rubrici “Osoba tjedna” da bi za sedam dana, također u subotnjem prilogu istih novina, bio objavljen opširan prilog “Zločin i kazna: silovanje u Hrvatskoj” koji se bavi njezinom studijom, ocjenjujući je kao “pionirsko djelo”.¹ Karijerni i istraživački profil autorice, sažet u završnoj bilješci (205), otkrit će pravnicu po izvornoj akademskoj formaciji, s pohvalnim i danas traženim otklonom prema interdisciplinarnosti. Upravo je taj otklon – vjerojatno začinjen s nešto ideoloških neslaganja koja se lako sublimiraju u strukovne razloge (*to su rodne studije, a ne međunarodno pravo*), pa možda i s nešto domaćinskog jala prema onima koji se školuju na pre-

stižnim inozemnim institucijama, uspješno grade svoju karijeru “vani” i objavljuju svoja istraživanja u globalno relevantnim časopisima – doveo do također pristojno medijski popraćene blokade njezina izbora u zvanje u jednoj od grana što ih “državna znanost” predviđa u polju prava. Na njezinu je stranu pritom stao i Joseph Weiler, stručnjak za međunarodno pravo i eminentni patrijarh pravne teorije europskoga integriranja, koji je u blogerskom unosu pri *Europskome časopisu za međunarodno pravo (EJIL)* njezin slučaj nazvao “kafkijanskim”.² Nakon nekoliko godina, pokušaja i zavrzlama, u konačnici i sudske intervencije u njezinu korist, autorica je izabrana u zvanje znanstvene suradnice na polju prava.

Na sreću, ova nekonvencionalna uvodna bilješka o piscu, začinjena s par psiholoških spekulacija i poteza koji se opasno približavaju akademskom žutilu, bit će bliže narodnoj poslovi o konjima i prašini nego onoj o glodavcima i pla-

* Ivana Radačić, *Seksualno nasilje: Mitovi, stereotipi i pravni sustav*, TIMpress, Zagreb, 2014, 205 str.

¹ Vidi “Magazin” *Jutarnjeg lista*, 4. i 11. listopada 2014.

² “The Strange Case of Dr. Ivana Radačić”, *EJIL – Talk!*, <http://www.ejiltalk.org/the-strange-case-of-dr-ivana-radacic> (objavljeno 5. travnja 2013).

ninskom potresu. Djelo je iznimno informativno i kvalitetno te, uvjetno rečeno, u potpunosti opravdava tek parcijalno naznačenu medijsku buku koja se podigla oko njega i njegove autorice. Studija *Seksualno nasilje* kompetentno se bavi pravosudnom politikom prema seksualnom nasilju u Hrvatskoj. Ona je teorijski informirana, empirijski temeljita i metodologijski uzorita. K tome, pristupačno je pisana te nije pretjerano opsežna, što također treba svrstati u njezine kvalitete: jezgrovita je i u njoj nema viškova. Riječ je o studiji koja otkriva prolongirano i temeljito bavljenje temom i ozbiljno istraživanje; njezina će se teorijska i empirijska okosnica, odnosno skica koja najavljuje šire i potpunije istraživanje, tako naći već u jednom tekstu nešto duljeg naslova, koji se bavi sudskom politikom prema silovanjima, objavljenom u jednom domaćem kaznenopravničkom časopisu.³ U nastavku ću prikazati strukturu i sadržaj studije, istaknuti ono što, iz svoje istraživačke pozicije (politologa koji istražuje kaznenu politiku), vidim kao njezine najveće snage. Na kraju ću, uz jedan manji formalistički prigovor – koji bi trebao demantirati one koji bi u iskrenom poštovanju što ga ova studija u meni izaziva vidjeli nekritički hvalospjev – zaoštreno izraziti jednu dvojbu koju otvaraju autoričini prijedlozi za stvaranje kaznene politike prema seksualnom nasilju.

Knjiga se sastoji od šest pregledno napisanih poglavlja ujednačene veličine koja čine zaokruženu teorijsko-empirijsku

³ Usp. Radačić, Ivana (2012). "Kazneno djelo silovanja: pitanja definicije, (ne)odgovornosti za otklonjivu zabludu o pristanku i postojanje rodni stereotipa u sudskom postupku na primjeru prakse Županijskog suda u Zagrebu", *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 19 (1): 105-125. Vidi i bilješku 104 (str. 30. i 181. u ovdje prikazanoj studiji).

sku cjelinu te logično strukturiraju argumentaciju autorice. Njezin je argumentacijski manevar sljedeći: prvo, pokazati da postoje čvrsto ukotvljeni društveni mitovi i konstrukcije o odnosima žena i muškaraca. Njih se, pak, može sustavno pratiti u judikaturi koja se bavi seksualnim nasiljem, često reproducirajući društvenu i političku nejednakost. Takva konceptualizacija zahtijeva kombinaciju pravne i feminističke analize u analizi pravosudne politike, a angažiran pristup prirodno vodi onom što pravnici nazivaju *de lege ferenda* aspektom analize tj. analitički utemeljenoj zakonotvornoj ambiciji. Pritom, s obzirom na autoričin pristup, naglasak nipošto nije sužen na apstraktno slovo zakona, nego podrazumijeva ambiciozniji sustav smjernica i reformi u sferi "mekoga prava".

Prvo poglavlje donosi osnovne pojmove i okvire analize, što uključuje sam pojam seksualnog nasilja, određene ideje o njegovim uzrocima i posljedicama, međunarodnopravne standarde koji se odnose na seksualno nasilje te noseće postavke djela o patrijarhalnim mitovima o ženskoj seksualnosti. Potonji su usko povezani s "modelom posesivne heteroseksualnosti" (22) koji, kako u entuzijastičnom predgovoru piše Biljana Kašić, jedna od recenzentica studije, "reflektira i perpetuira nejednake rodne odnose" (8).

Drugo poglavlje prikazuje pozitivnopravne okvire kaznene politike prema seksualnom nasilju u Hrvatskoj. Riječ je o kritičkom prikazu materijalnih i procesnih elemenata regulacije i ključnih pojmova pravne dogmatike u vezi s područjem od autoričina interesa, koje počinje s prikazom Kaznenog zakona i Zakona o kaznenom postupku donesених 1997. Autorica nije sasvim zadovoljna ni s Kaznenim zakonom donesenim 2011. koji "nije samo unio nejasnoću u

razlikovanju kaznenih djela, već i zbrku u pogledu modela seksualnosti na kojem se temelji i koji podržava” (65). Ambiciozne reforme kaznenog procesnog prava, kojima svjedočimo posljednjih godina, također su ocijenjene kao ambivalentne: nisu donijele samo zaštitu prava žrtava, nego i određene izazove za njih, s obzirom na akuzatorni model nadmetanja optužbe i obrane na sudu, koji teorijski može pridonijeti sekundarnoj viktimizaciji žrtava seksualnog nasilja.

Iduća tri poglavlja su najimpresivnija, opravdavajući u potpunosti medijski izrečenu ocjenu o pionirskom statusu djela u hrvatskim okvirima. Ona počivaju na analizi sudske prakse ili, politološki rečeno, sudske politike na osnovi dostupnih spisa na županijskim sudovima od početka 2008. do sredine 2012. (pa je analiza novoga materijalnog kaznenog zakonodavstva, koje je stupilo na snagu s početkom 2013., izostala iz uzorka konkretnih slučajeva, ostavivši analizu aktualne regulacije na razini načelne kritike s pozicija “komunikativnog modela” koji autorica zagovara kao regulatorni model za seksualne prakse). Djelo ne pretendira na “statističku analizu” (29), nego je riječ o kvalitativnoj analizi, a ona je izvedena obuhvatno i sustavno, a ne anegdotalno, impresionistički ili kompilacijski. Poglavlje o osnovnim obilježjima sudske prakse donosi agregatne podatke u promatranom razdoblju, kao i za svaki analizirani županijski sud napose (zagrebački, splitski, riječki, osječki). Uzorak od 73 analizirana predmeta ponajviše se odnosi na slučajeve silovanja, no, u skladu s obuhvatnijim nazivom studije, zahvaća i druge oblike seksualnog nasilja. Prema od autorice kritiziranoj kategorizaciji iz staroga Kaznenog zakona, temeljnoga okvira što je važio u istraživanom razdoblju, to su sljedeći oblici neodobrovoljnih spolnih odnosa: prisila na

spolni odnošaj, spolni odnošaj s nemoćnom osobom i spolni odnošaj zloupotrebom položaja (28). Četvrto poglavlje donosi analizu sudske interpretacije kaznenog djela silovanja, a peto “rodne stereotipe i mitove u ispitivanju žrtve, ocjeni dokaza i odmjeravanju kazne”. U njima Radačić uvjerljivo pokazuje da su “mitovi i stereotipi najvidljiviji upravo u ... interpretaciji elemenata silovanja, ocjeni olakotnih i otegotnih okolnosti te u pitanjima koja se postavljaju žrtvi, odnosno iskazima svjedoka o ponašanju žrtve” (29).

Provedena diskurzivna analiza – pod time ne mislim nužno na pretjerano formalističku analizu teksta prema nekome od dostupnih modela – donosi depresivnu iako ne sasvim unificiranu sliku sudske politike i pratećeg diskursa. Ona je već u više navrata medijski eksponirana pa je ovdje nema smisla opsežno secirati. Ugrubo i sasvim kratko, analizirani uzorak pokazuje kako judikaturu u slučajevima seksualnog nasilja u Hrvatskoj obilježava neujednačena praksa, pri čemu se sila i dalje nerijetko restriktivno tumači (usp. 110-125), a submisija se tumači kao pristanak. Prate je dugo trajanje procesa, diskvalifikacije žrtava u diskurzivnim okvirima instituta “doprinosi žrtve” te kontroverzna stručna vještačenja koja se nisu ustručavala muškoj seksualnosti pripisati sadizam, a ženskoj mazohizam (134, 146). Studija donosi i bizarne koktele olakotnih okolnosti, nepovezane s meritumom slučaja (153), što nije specifikum ovog područja sudovanja. Na kraju, u analiziranim su slučajevima počinitelji u gotovo 100 posto slučajeva bili muškog spola i – nasuprot opjevanom stereotipu “manijaka iz gimnazijskog parka” iz pjesme *Zabranjenog pušenja* – bili su poznati žrtvi.

Posljednje poglavlje donosi autoričini normativna promišljanja o spomenu-

tome komunikacijskom modelu. Umjesto postojeće pozitivnopravne kategorizacije seksualnog nasilja, ona predlaže jedno kazneno djelo “seksualne penetracije bez dobrovoljnosti” (165) pri čemu bi supsidijarni oblik seksualnog nasilja činile različite protuvaljne seksualne radnje nepenetrativnog tipa. Radačić se u skiciranju ovog modela poziva na međunarodne standarde te, uz primjere iz Kanade, posebno ističe kaznenu politiku prema silovanju u australskoj državi Viktoriji gdje se stručno usavršavala. Ključna, teorijski utemeljena ideja, jest izaći izvan okvira zakonodavne reforme u užem smislu. Promjena paradigme prema komunikacijskom⁴ modelu, kao alternativni modelu prisile, podrazumijeva i cijeli niz reformi u području mekog prava, ali i ozbiljne reforme u područjima drugih javnih politika poput obrazovne. To, među ostalim, znači osposobljavanje i pomnije probiranje vještaka i izradu smjernica i priručnika za suce. Završni će odjeljak, “Edukacija i osvještavanje” (173-174), otići dalje i upozoriti na seksualni odgoj u školama te na važnost razvoja rodni studija. U konačnici, to znači i promjenu jezika kojim govorimo pa je, primjerice, termin blud u osnovi shvaćen kao nešto anakrono moralističko, nespojivo s novom paradigmom, a i sam je izraz žrtva za autoricu problematičan (usp. 165, 175). Telos ko-

⁴ Autorica koristi termin “komunikativni”. Kao što primjerice preferiram termin “deliberacijska demokracija” umjesto “deliberativna demokracija”, u ovom slučaju dajem prednost sintagmi “komunikacijski model” umjesto “komunikativni” model jer po moje jezičnom osjećaju jasnije upućuje na uzajamni proces “komunikacije” dok bi “komunikativni” možda više upućivalo na (pozitivno konotiranu) sposobnost za komunikaciju (komunikacija-komunikacijski, komunikativnost-komunikativni).

munikacijskog modela jest egalitarna i dobrovoljna seksualnost autonomnih subjekata, model u kojemu “i muškarci i žene izražavaju svoje želje i postavljaju svoje granice u seksualnim odnosima” (159). Pritom – da se anticipira jedan od mogućih prigovora – ipak nije riječ o usko formalističkom shvaćanju komunikacije kao doslovnog razgovora koji prethodi seksualnoj razmjeni, jer se ne isključuju drugi oblici komunikacije (169), tj. naglasak je na komunikacijskom konsenzusu, a ne na govoru kao jednome od njegovih mogućih sredstava.

Moja impresioniranost ovom studijom prije svega proizlazi iz njezine dosljedno izvedene metodologijske orijentacije koja daje živu i preciznu sliku sudske prakse bez obzira na to slaže li se čitatelj s autoričinim normativnim stajalištima, savjetima za stvaranje politike, pa čak i pojedinim kategorijama koje se primjenjuju u interpretaciji materijala. Autorica se, među bogatim teorijskim referencama, pogođeno poziva na feminističku sociologinju i kriminologinju Carol Smart, tvrdeći kako “pravo izražava diskurzivnu moć u tvrdnji da može spoznati istinu diskvalificirajući znanja i iskustva koja se ne mogu izraziti dominantnim pravnim jezikom” (20). Studija u tom smislu uspijeva demonstrirati pravosudnu praksu kao dio društvene i političke borbe: ona pokazuje kako različite društvene i pravne kategorije djeluju u konkretnim slučajevima u kojima državni pravosudni aparat zahvaća konflikte povezane sa seksualnim nasiljem i stvara specifičnu “istinu” o njima.⁵ U najširem žanrovskom smislu, studija

⁵ Jedna je od eksplicitno izraženih namjera studije “vratiti glas ženama čija je riječ u pojedinim predmetima bila poništena od strane moćne institucije sudstva” (27).

Seksualno nasilje stoga je primjer uspjeloga interdisciplinarno shvaćenoga pravnog realizma, pristupa koji zanima pravo na djelu (*law in action*) tj. njegova praktična primjena. Na njezinim stranicama pravo nije normativni tekst, nego živi društveni i politički mehanizam. U užem smislu i specifičnoj teorijskoj perspektivi, pravni slučajevi i presude su *par excellence* mjesta diskurzivnih borbi za kategorije: studija to pokazuje općenito za sudski aspekt kaznene politike prema jednom tipu delikata, ali i za brojne s njom povezane “detalje”, upozoravajući, primjerice, na “diskurzivnu moć psihijatrije” (143-144) i na spomenuta strukovna vještačenja kao mjesta političke arbitraže. Posrijedi je ono što će analitičari javnih politika nazvati problematikom implementacije, povezanom s takozvanim birokratima ulične razine tj. službenicima koji se u praksi suočavaju s konkretnim slučajevima i moraju o njima donositi odluke, dok će u okvirima analitike političke moći, logična referenca biti teoretiziranja Michela Foucaulta o kapilarnom funkcioniranju moći koja prožima društveno tijelo.

Ako bi, s druge strane, tražili nedostatke knjige, ne bi ih našli previše. Oni se, formalno, svode na nekoliko stilskih iskliznuća do kojih dolazi kada se engleski probija u hrvatski. Izrazi poput “stopa atricije” (13) ili “legitimizirao” tj. “legitimiziralo” (111-112) neće obradovati jezične puriste. Tome se pridružuje i barem jedno nešto neugodnije semantičko iskliznuće. Posredan citat doktorske disertacije Nine Puren *Partners in Crime*, uz jedno suvišno slovo u latinskoj sintagmi, donosi i nelogičan pomak u kojemu će odlučujuća snaga autoriteta, dakle onoga što se prihvaća, postati autoritarnost, koja obično označava negativno konotiran mentalitet zapovijedanja i pokornosti, i s njim povezane poretke,

što u kontekstu nema previše smisla: “Puren objašnjava kako je u obje situacije žrtvino “ne” neuvjerljivo: njezino odbijanje nije niti u jednoj od tih situacija prima *faciae* vjerodostojno ili autoritarno” (25).⁶ Ipak, riječ je o nekoliko instanci u urednom izdanju: kao što je i sadržajno i analitički kvalitetna, knjiga je pismena, kvalitetno redigirana i korigirana.

Prije samog zaključka, na nešto većem prostoru želim iznijeti jednu sadržajnu kritiku, nadam se ozbiljniju od odveć revnog lektorskog žara koji možda i nije sasvim primjeren temi. Učinilo mi se, naime, da knjiga, odgovarajući na jedan težak problem, otvara drugi zanimljiv problem o kojemu vrijedi glasno razmisliti upravo zbog moralne težine teme. On je povezan s dvojakom funkcijom knjige koja se može sažeti u sljedećoj formuli: ona je svjedočanstvo, ali i borbeni dokument. Što se prvoga tiče – ukazivanja na nepravdu – autorica je “duboko zahvalna svim žrtvama” kojima daje glas u knjizi (27). Iz sudskih se zapsnika mogu iščitati dramatične priče i teške sudbine kojima prema postojećem modelu nije ponuđena pravda. Analiza ukazuje na sustav poprilično prožet predrasudama u kojemu je često dodatan teret dokaza na žrtvi čije se ponašanje moralistički preispituje mimo merituma slučaja, mjeri se ozbiljnost otpora žrtve i suočava je s protuoptužbama o izmišljenoj optužbi. Uzorak pokazuje ozbiljnu raširenost “mita da žene izmišljaju seksualno nasilje” (148) koji je, čak i kad se odbija, prisutan kao pretpostavka koju treba opovrgnuti (150). Pritom je mjerenje razine prisile i intenziteta otpora veoma problematičan koncept (v. npr. 117-118). Naime, ne treba biti psiholog da bi

⁶ U citiranome izvorniku stoji, dakako, *authoritative*, a ne *authoritarian*.

se razumjelo zdravorazumski koncept "smrznutosti od straha" (167), a činjenicu protuvoljnog seksualnog odnosa već logika razdvaja od tragova nasilja: netko može biti silovan, bez specifičnih forenzičkih tragova, a netko na tijelu može nositi tragove nasilja koje je bilo dobrovoljno, primjerice u slučaju kakvoga ugovorenog mazohističkog scenarija. Komunikativni model čini se racionalnim idealom kojemu treba težiti. No je li on praktično održiv?

U ovom trenutku treba podsjetiti na drugu funkciju knjige: ona je teorijski utemeljeni borbeni dokument koji se ne zadovoljava kritikom u okvirima postojećeg modela ili ponude apstraktne utopijske alternative, već nudi precizne smjernice za politiku koja će, nakon ukazivanja na nepravdu, pridonijeti njezinu ispravljanju i izgradnji boljeg društva. Teorijske osnove jasno su sadržane u spomenutoj knjizi Carol Smart o kojoj se može zaključiti da predstavlja jednu od nosećih teorijskih okosnica djela. Taj je klasik s kraja 1980-ih, *Feminism and the Power of Law*, manifestno iskazao poruku da treba izaći iz okvira prava kojemu feminizam ionako već previše popušta: da bi se razriješio problem tlačenja žena treba "decentrirati pravo" i usmjeriti se na "ne-pravne strategije". Vidjeli smo da ih knjiga u posljednjem dijelu dosljedno razvija.

Umjesto aristotelijanskog povjerenja u "sudačku diskreciju" (166), koja se klasično povezuje sa specifičnostima svakog pojedinačnog slučaja što ga zakonodavac ne može u potpunosti predvidjeti, formuliraju se precizne smjernice za sudačko postupanje (171-172) pri čemu je pomak od bentamovskog ideala i klasičnoga nacrtu idealne kaznene politike Cesarea Beccarije u tome što suci više nisu "usta zakona" nego usta normi (po svoj prilici u fukoovskom smislu norma-

lizacije, a ne opće pravne kategorije). Politika u ovom području tako se vodi putem prava, ali još više mimo njega: kao referenca ključne postaju osobe u nevladinim organizacijama senzibilizirane za problem, odabir vještaka te meko pravo i edukacije, a odgovarajuća epistemologija s epitetom nalazi se u "feminističkim istraživanjima" koja će zaključiti: "Standard 'ne znači ne' nije, dakle, dostatan za zaštitu svih žrtava" (133). Ovome će se pridružiti komparativno zaživjela procesna zaštita žrtve od ispitivanja seksualnog ponašanja osoba koje tuže za silovanje (*rape shield*), a model koji osigurava seksualni konsenz bit će "pristanak plus": kao što se u različitim specijalističkim područjima i obavljanju profesionalnih dužnosti traži dodatna odgovornost subjekta, neka vrsta "dužne pažnje" (*due diligence*), tako će i osoba koja želi biti sigurna u pristanak druge osobe na seksualnu interakciju normativno postati neka vrsta dobrog poduzetnika čija je savjesnost postupanja pod posebnim povećalom pravosuđa.

Možemo se složiti, suprotno logici silovatelja koja kaže da "ne znači da", da "da" ponekad može značiti "ne" ili, kada produbimo analizu, biti "ne". Prihvatimo za potrebe argumenta i novi model popraćen s procesnim zaštitama, sudačkim i vještačkim smjernicama, ukratko cijelim dispozitivom koji je usmjeren na to da promijeni odnose moći u području seksualnosti i ispravi povijesne i pojedinačne nepravde seksualnog nasilja. No čini mi se da se na jednom mjestu ipak moramo zaustaviti, barem ako želimo zadržati temeljne zasade kaznenog prava. To se mjesto nalazi u samom filozofskom središtu komunikacijskog modela. Naime, ako se protuvoljni odnos više ne prosuđuje prema mjerljivoj sili i opipljivom otporu, pa čak ni po uobiča-

jenom značenju riječi, postavlja se pitanje o operativnim kriterijima komunikacije. A oni se nalaze u ogoljenoj dobroj volji: “dobrovoljnost, kao u kanadskoj sudskoj praksi, treba procjenjivati iz perspektive žrtve, pri čemu je bitna njezina subjektivna volja, a ne radnje koje jest ili nije poduzela” (166). Dakle, uzmemo li ovaj iskaz doslovno, sudac je isključivo žrtva, u konačnici jedini mjerodavni procjenitelj vlastite subjektivne volje, s time da u ovom trenutku ne treba zaboraviti jedan pomalo nezgodan detalj, u stilu helerovske kvake 22, a taj je da nimalo suptilnu anglofono izraženu razliku između *rape complainant* i *rape victim/rape survivor* tradicionalno utvrđuje sud prema nekom kriteriju objektivne naravi koji izbjegava težak filozofijski problem druge svijesti (nije bitno što netko misli ili želi da je napravio nego kako se inače, prema društvenim konvencijama, ponašaju ljudi koji nešto žele ili ne žele). Ovdje je to pravo transferirano na osobu koja tuži čime – logički je tako, premda praktički može zazvučati apsurdno – u konačnici svatko sam postaje sudac silovanja. Volja drugoga, nevidljiva, unutarnja i neiskaziva. Podložna retroaktivnim osobnim pravoricima.

Time smo, u pomalo zaoštrenom misaonom eksperimentu, napravili puni krug: od bauka koji kruži sudom – bauka mitske osobe koja je općila, a laže jer tako nalažu interes ili emocije – potencijalno dolazimo do bauka optužene osobe koja je *a priori* kriva oviseći, doslovce i metaforički, o dobroj volji samoproglašene žrtve. Tako se čini da bi feministička kritika kaznenog prava koju autorica preuzima u konačnici podrovala jedno od njegovih temeljnih načela o davanju prednosti optuženiku u slučaju sumnje (*in dubio pro reo*), zamijenivši presumpciju nevinosti presumpcijom krivnje.

Problem je doista težak jer, kako autorica primjećuje, s objektivnim standardima postoji problem kružnosti: “procjena razumnosti u odnosu na okolnosti slučaja mogla bi dovesti do toga da se još više analizira ponašanje žrtve, a pozivanje na osobna svojstva počinitelja moglo bi rezultirati time da se od odgovornosti izuzmu upravo oni koji vjeruju u mitove o silovanju i rodne stereotipe” (54).⁷

Od toga da se “žrtvu *a priori* smatra nevjerodostojnom” (162) i uvažavanja toga da su lažne prijave mitolojska veličina (usp. 24, 180), čini se da smo zamijenili stare mitove novima. Izbrisavši suvislu procesnu mogućnost njezina utvrđivanja, iz postojanja smo izuzeli činjeničnu mogućnost lažne prijave koju kazneno pravo općenito prepoznaje. Od problema neprijavlivanja seksualnog nasilja, u ironičnom dijalektičkom obratu, dolazimo do toga da je svaka prijava istinita. Pojam mita sklizak je epistemološki teren jer reducira mogućnost empirijske provjere. A da ne bude nesporekuma, empirijska referenca pritom nisu popkulturalne estetizacije poput knjige i filma *Nestala (Gone Girl)*, koje iz određenog rakursa mogu biti zabavne, ali jednako tako i uvrjedljive žrtvama seksualnog nasilja, nego nešto što se – raspravu o broju oštećenih koji nisu dobili

⁷ Usp. također: “stavljanje naglaska u mnogim jurisdikcijama na to je li počinitelj shvatio da pristanka nema pretvara žrtvu iz subjekta znanja ponovno u objekt, u skladu s dominantnim modelom posesivne (hetero) seksualnosti” (22). No može li se izbjeći da subjekti u kaznenom procesu općenito budu objekti? U nedostatku boljeg ili sasvim sretnog rješenja, možda je podnošljivija postojeća paradigma u kojoj se unatoč emocionalnome utjecaju povrede i stresu suđenja, svakome zreloom subjektu pretpostavljaju određeni integritet i racionalnost, podrazumijevajući da taj subjekt može izdržati kušnju procesa kako bi obranio svoje pravo.

pravdu i nedužnih koji su osuđeni na stranu – pojavljivalo i može se pojaviti.⁸

Drugim riječima, moja je dvojba sa-držana u sljedećem pitanju jonasovski shvaćene etike odgovornosti: postoji li možda opasnost da nakon što se – riječi- ma Grega Matoesiana, antropološkog lingvisti i analitičara pravne komunika- cije u okružjima stvarnih pravosudnih procesa, citiranoga u studiji – instalira nova alternativna “tehnologija roda” (21), stvore nove pravne poteškoće i u konačnici proizvedu nove žrtve? Možda da, a možda i ne, no jedno je sigurno: uvjerljiv normativni prijedlog trebao bi ponuditi prijedlog koji bi mogao uvjeriti i skeptike, odnosno pokazati više multi- perspektivnosti u promišljanju norma- tivnih rješenja. Pritom, slično kao što samouspoređivanje djece s lošijima u razredu nema moralnu težinu za brižne roditelje, komparativna riznica stvarnih i pripremanih promjena nema nužno fi- lozofijsku težinu. (Stoga ovdje dosljedno izuzimam i politologijsku i sociologijsku

kritiku koja bi operirala konceptima po- put upravljanja kroz zločin i žrtvoslovlja kao modela društvenih odnosa.) Novi stereotipi, nove žrtve i stara pitanja, oz- biljna unatoč možda patetičnom prizvu- ku: *Qui custodiet ipsos custodes?* Premda bizarna skolastika uzročnosti, koja tra- dicionalno progona visoku judikaturu na ovim prostorima, rezultira restrikcijama i često ima praktičan učinak ekskulpira- nja počinitelja – ne samo protivan zdra- vome razumu, nego temeljitoj filozofij- skoj provjeri, pa i ozbiljno shvaćenom pravu i pravедnosti – nisam siguran da bih je zamijenio komunikativnim mode- lom kako je operacionaliziran u posljed- njemu poglavlju studije Ivane Radačić.

Da ipak zaključim pomalo formalno, vjerojatno u disonanci s misaonom vjež- bom koja se pretjerano razbukovala oko normativnih rješenja i smjernica za re- formu javne politike: kvaliteta knjige *Seksualno nasilje* je u tome što daje izvr- stan presjek kaznene politike u Hrvat- skoj prema silovanjima u njezinom vje- rojatno najkontroverznijem segmentu, a to je sudska politika. Teorijski informi- rana i metodologijski dosljedna, ona postavlja standard za studije o kaznenoj politici. Pokušavajući riješiti važne pro- bleme društva, ona u svom normativ- nom aspektu po mom sudu otvara i neke nove probleme. Time se ipak izlazi iz sfere analize i ulazi u sferu politike, pod- ručje sukoba i vrijednosno utemeljenih odluka. A kako je davno upozoravao Max Weber, razlozi za angažman u ko- načnici će se ionako pronaći izvan sfere akademskih kompetencija, tamo gdje se odvija iracionalna borba vrijednosti i prebivaju osobni demoni.

Krešimir Petković

⁸ Vrhovni sud vodio se sljedećim procesnim postulatim: “naime, u situaciji kada nema očevidaca kritičnog događaja niti postoje bilo kakvi materijalni tragovi o učinu kazne- nog djela, a optuženik dosljedno tvrdi da je spolni odnošaj bio obostrano dragovoljan, terećenje oštećenice doista treba podvrgnuti kritičkoj analizi te ga usporediti s drugim provedenim dokazima, kao kontrolnim čin- njenicama koje mogu pomoći pri ocjeni vje- rodostojnosti njezinog iskaza.” Uzimajući činjenično stanje kao zadano, čitatelj koji prouči presudu mogao bi se, prije nego što će u njoj detektirati mitologijske operacije, složiti da je sud, pošavši od prethodno iska- zane pretpostavke, u presudi donesenoj 27. lipnja 2013. došao do suvislog zaključka da je riječ o lažnoj optužbi (usp. VSRH Kžm 31/12-6).